

З життя чиновників: нариси держслужби

Квартири, медичне обслуговування в спецлікарнях, доступ до дефіцитних товарів – це лише деякі привілеї, що були доступні партійно-державній номенклатурі в Радянському Союзі. Привілеї використовувалися як стимул до лояльності керівництву країни, адже грошові заохочення суперечили принципу рівності, на якому нібито тримався Союз. Інформація про привілеї приховувалася, оскільки більшість населення країни жила в набагато гірших умовах.

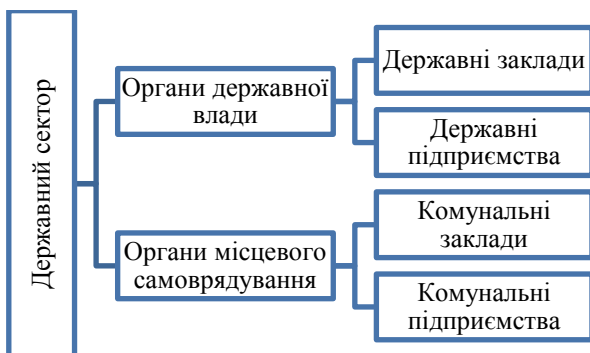
Радянський Союз зник із карти світу. Україна стала незалежною країною. Як живуть сьогодні українські чиновники – спадкоємці радянської номенклатури? Парадоксально, але рівень поінформованості українців про все, що стосується «слуг народу», практично не змінився. Маємо ситуацію схожу на ту, яка описана у відомій притчі про слона та трьох сліпців, які тримають слона за хвіст, ногу й хобот і сперечаються про те, як же слон виглядає.

Саме для того, щоб внести ясність стосовно того, в яких умовах працюють українські держслужбовці, ми й підготували цей звіт. Вважаємо, що розуміння широкими верствами населення системи функціонування державного апарату є однією з ключових передумов якісного й кардинального реформування держслужби. Сьогодні перед громадськістю стоїть завдання не допустити, щоб у новому законі «Про державну службу» знайшлося місце пережиткам минулого.

Робота на державу

Кожен п'ятий українець працює на державу – усього 4,6 млн. чоловік¹. Тобто державний сектор – це величезний, складний механізм. Як і кожен механізм, він має кимось управлятися. Функції управління покладені на органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Саме вони спрямовують діяльність численних державних та комунальних закладів (охорони здоров'я, освіти, культури тощо) та підприємств відповідно до сфер своїх повноважень. Наприклад, шахти підпорядковуються Міністерству енергетики та вугільної промисловості, лікарні – Міністерству охорони здоров'я тощо.

Мал. 1. Схема державного сектору в Україні.

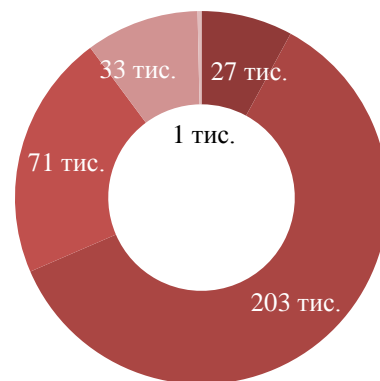
«Управлінці» (назвемо їх так) – еліта державного сектору. Їх усього десята частина від усіх, хто працює на державу. В органах державної влади працює 335 тис. людей, а в органах місцевого самоврядування – 98 тис. людей². Працівників органів державної влади називають держслужбовцями, а працівників органів місцевого самоврядування – посадовими особами місцевого самоврядування. Статус і перших, і других (прийняття на службу, класифікація посад, оплата праці, пенсійне забезпечення тощо) визначається окремими законами, які поширюються тільки на них.

¹ Міжнародна організація праці, 2010.

² Національне агентство України з питань державної служби, 2013.

Серед органів державної влади ключовими є Адміністрація Президента (АП), Верховна Рада (ВР), Кабмін і міністерства та відомства (27 тис. держслужбовців). У тих людей, хто в них працює, і робота цікавіша, і зарплата вища. Багато міністерств та відомств мають свої представництва в регіонах (203 тис. держслужбовців). Наприклад, в центральному апараті Пенсійного фонду всього 200 держслужбовців, а в його територіальних органах – 35 тис.³ Ще 71 тис. держслужбовців зайнята в обласних, районних та міських (місто Київ) держадміністраціях, які, до речі, Арсеній Яценюк обіцяє скоро докорінно реформувати. Нарешті, органи судової влади та прокуратури, працівники яких теж належать до держслужбовців, нараховують 33 тис. осіб⁴.

Мал. 2. Структура органів державної влади в Україні у 2013 році.

- АП, ВР, Кабмін, міністерства та відомства
- Територіальні органи міністерств та відомств
- Місцеві державні адміністрації
- Органи судової влади та прокуратури
- Інше

Джерело: Національне агентство України з питань державної служби.

Як стати держслужбовцем?

Є три основні способи потрапити на держслужбу. Переважну більшість людей

³ Постанова КМУ від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів».

⁴ Умови праці суддів та прокурорів значно відрізняються від умов праці решти держслужбовців і тому не розглядаються у цьому звіті.

приймають на конкурсній основі: публікують оголошення, приймають документи від охочих, проводять іспити та відбирають переможців⁵. Інший спосіб – потрапити до патронатної служби без проведення конкурсу. Патронатна служба – це держслужбовці (помічники, керівники прес-служб, радники, секретарі), які приймаються на посади безпосередньо президентом, головою ВР, міністрами тощо⁶. Нарешті, останній варіант – «інші процедури», які, як правило, передбачені для найвищих посад на держслужбі, наприклад, для посад заступників міністрів, голів держорганів тощо.

Мал. 3. – Шляхи потрапляння на держслужбу.

Усі кандидати в держслужбовці мають подати декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання за минулий рік, а також пройти спеціальну перевірку⁷, метою якої є підтвердити достовірність наданих документів. До речі, держслужбовці повинні подавати декларацію не тільки при прийомі на роботу, а щорічно. Роблять вони це до 1 квітня за місцем роботи. Декларації керівних працівників ще й підлягають оприлюдненню, а з 2015 року – громадськість отримає вільний доступ до декларацій усіх держслужбовців.

Хто є хто в державних органах влади?

Органи державної влади – це, звичайно, не армія, але тут так само існує своя ієрархія. Давайте розберемося, хто яке місце посідає в цій ієрархії на прикладі міністерств. В основному, за цією ж самою логікою із урахуванням певних особливостей побудовані всі державні органи.

Держслужба влаштована за ієрархічним принципом.

Зрозуміло, що ключова фігура в кожному міністерстві – це міністр. Посада міністра не належить до посад держслужбовців, а є політичною (розмежування посад на політичні і не політичні досить розпливчасте)⁸. Фактично це означає, що на міністрів не поширюється законодавство про держслужбу. Міністра призначає та звільняє ВР⁹.

Міністр має заступників. У березні 2014 року з метою економії державних коштів Арсеній Яценюк заборонив міністрам мати більше, ніж чотирьох заступників: першого заступника, заступника-керівника апарату та двох просто заступників¹⁰. Проте вже в травні цього ж року він же розширив цей перелік до п'яти, започаткувавши у всіх міністерствах додатково посаду заступника міністра з питань європейської інтеграції (ці люди мають наближати нашу країну до ЄС)¹¹.

Наступними в ієрархії є очільники структурних підрозділів: директори департаментів (залежно від чисельності підлеглих вони можуть мати від одного до трьох заступників), начальники управлінь (у них теж один–три заступники), начальники відділів (один–два заступники) та завідувачі секторів¹². Ступінь їхньої

⁵ Постанова КМУ від 15 лютого 2002 р. № 169 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців».

⁶ ЗУ від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII «Про державну службу»

⁷ ЗУ від 07 квітня 2011 р. № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції».

⁸ Указ від ПУ від 11 червня 2001 р. № 419/2001 «Про деякі питання впорядкування статусу державних службовців».

⁹ Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.

¹⁰ Постанова КМУ від 1 березня 2014 р. № 65 «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету».

¹¹ Розпорядження КМУ від 21 травня 2014 р. № 501-р «Деякі питання забезпечення європейської інтеграції».

¹² Постанова КМУ від 12 березня 2005 р. № 179 «Про упорядкування структури апарату центральних органів

впливовості, як і розмір окладу, варіюється в залежності від того, чи підрозділ, який вони очолюють, є самостійним чи входить до складу іншого підрозділу. Очільники структурних підрозділів мають у своєму підпорядкуванні певну кількість спеціалістів.

Спеціалісти теж бувають різні: головні, провідні, I категорії, II категорії і просто спеціалісти. Кожне міністерство має свій порядок підвищення кваліфікаційних категорій працівників. У середньому, потрібно успішно відпрацювати не менше року, аби присвоїли наступну категорію.

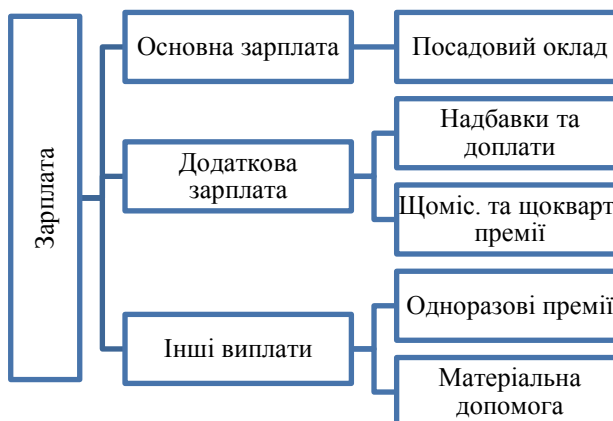
Мал. 4. Ієрархія посад у центральних апаратах міністерств.

Зарплата держслужбовця

Принципи оплати праці держслужбовців, незалежно від того, в якому органі вони працюють, встановлюються одним законом¹³. Саме тому зарплата всюди має одну й ту саму структуру, яка включає: посадовий оклад, надбавки та доплати до окладу, систематичні та одноразові премії, а також матеріальну допомогу. Утім насправді, закон у різних органах влади працює по-різному в залежності, наприклад, від наближеності чиновників до правлячої верхівки та інших факторів.

Мал. 5. Структура зарплати держслужбовців.

Джерело: ЗУ від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про державну службу».

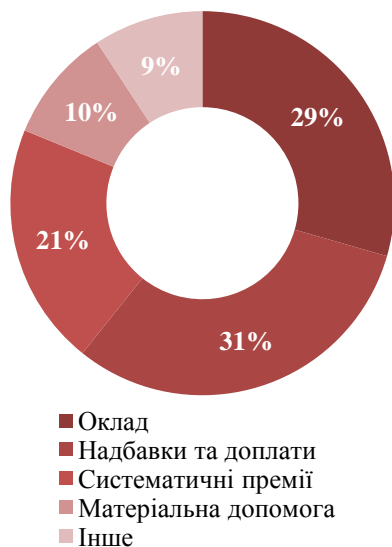
Найгірше, що можна побажати держслужбовцю: «Щоб ти жив на один посадовий оклад».

Пам'ятаєте страшний прокльон, озвучений героєм фільму «Діамантова рука»: «Щоб ти жив на одну зарплату»? Так от, найгірше, що можна побажати держслужбовцю: «Щоб ти жив на один посадовий оклад». Справа в тому, що оклади дуже маленькі (про це піде мова далі). У ключових органах влади (АП, ВР, Кабмін, міністерства) ця проблема стоїть не так гостро, оскільки основною частиною зарплати там є не оклад (в середньому він складає лише третину зарплати), а доплати, надбавки та премії. А от у працівників територіальних органів та місцевих держадміністрацій надбавок і доплат менше і премії їм дістаються рідше.

виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій».

¹³ ЗУ від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про державну службу».

Мал. 6. – Структура зарплат працівників АП, ВР, Кабміну та міністерств у I півріччі 2014 року.

Джерело: запити до АП, ВР, Кабміну та міністерств.

Посадовий оклад

Посадові оклади керівних працівників (президента, прем'єра, міністрів і їхніх заступників, голів держорганів, народних депутатів) і простих держслужбовців встановлюються по-різному.

Посадовий оклад прем'єр-міністра України становить 6 640 грн, а народного депутата України – 6 109 грн.

Посадові оклади керівних працівників визначаються у відсотках до посадового окладу прем'єра (наприклад, оклад міністра – 92% окладу прем'єра, першого заступника міністра – 80%, заступника міністра – 75% тощо)¹⁴. У 1992 році посадовий оклад прем'єра встановили на рівні двадцяти мінімальних зарплат¹⁵. Утім у 2005 році після Помаранчевої революції перераховувати оклад при підвищенні мінімальної зарплати заборонили¹⁶. Таким

чином, вже десять років посадовий оклад прем'єра, не змінюється і дорівнює 6 640 грн (20 x 332 грн (розмір мінімальної зарплати у 2005 році)).

До речі, в липні 2014 року Арсеній Яценюк знову ж таки з метою економії державних коштів до завершення АТО позбавив багатьох керівних працівників усіх виплат, залишивши «голий» оклад¹⁷. Депутатам нового скликання (депутати прирівнюються до міністрів¹⁸) дісталася зарплата в розмірі 6 109 грн – факт, який викликав жваве обговорення в українському суспільстві.

Щодо решти держслужбовців розмір посадових окладів для всіх типів посад в усіх держорганах у гривнях утворює Кабмін у залежності від складності та рівня відповідальності виконуваних обов'язків. Таким чином, система посадових окладів держслужбовців включає тисячі окремих окладів і є надзвичайно громіздкою й упередженою.

Посадові оклади держслужбовців останній раз підвищували у 2008 році.

Наприклад, посадові оклади очільників структурних підрозділів міністерств становлять 1 940–3 321 грн, а спеціалістів – 970–1 785 грн. Відповідні посадові оклади працівників територіальних органів та держадміністрацій ще нижчі. Посадові оклади держслужбовців останній раз підвищували у 2008 році¹⁹. Тоді їх підняли аж на 45% за раз. Проте вже шість років їх не переглядають. Очевидно, що виникла ситуація, коли посадові оклади багатьох держслужбовців виявилися нижчими за поточну мінімальну зарплату. У 2009 році вирішили, що в такому разі посадовий оклад устанавлюється на рівні мінімальної

¹⁴ Постанова Кабміну від 30 червня 2005 р. № 510 «Про оплату праці керівних працівників державних органів».

¹⁵ Розпорядження ПУ від 08 січня 1992 р. № 22 «Про посадовий оклад Прем'єр-міністра України».

¹⁶ Постанова КМУ від 21 грудня 2005 р. № 1243 «Питання оплати праці вищих посадових осіб України, окремих керівних

працівників органів державної влади і органів місцевого самоврядування та суддів».

¹⁷ ЗУ від 31 липня 2014 № 1622-VII «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»».

¹⁸ ЗУ від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII «Про статус народного депутата України».

¹⁹ Постанова КМУ від 6 лютого 2008 р. № 34 «Про внесення зміни до деяких постанов Кабінету Міністрів України».

зарплати²⁰. Як результат, велика кількість спеціалістів тепер має посадовий оклад у розмірі мінімальної зарплати, якою б не була їхня кваліфікаційна категорія.

Таблиця 1. Розміри посадових окладів працівників центрального апарату міністерств.

Найменування посади	Місячний посадовий оклад, грн
Міністр	6 109
Перший заступник міністра	5 312
Заступник міністра	4 980
Директор департаменту*	3 103–3 321
Начальник самостійного управління*	2 793–2 948
Начальник самостійного відділу*	2 638–2 793
Начальник відділу в складі департаменту*	2 328–2 482
Завідувач самостійного сектору	2 095–2 172
Завідувач сектору в складі департаменту або управління	1 940–2 095
Головний спеціаліст	1 707–1 785
Провідний спеціаліст	1 357–1 396
Спеціаліст I категорії	1 202–1 241
Спеціаліст II категорії	1 063–1 102
Спеціаліст	970–1 009

* Оклады заступників відрізняються від окладів директорів/начальників на 3–7%.

Джерело: Постанова КМУ від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів».

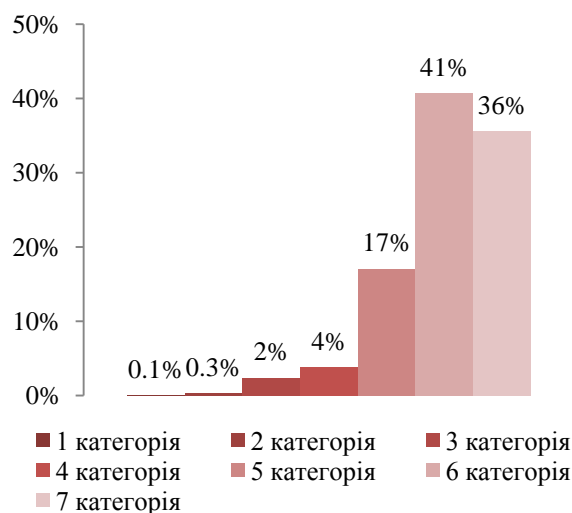
Ранги

Посади на держслужбі класифіковані за категоріями. Всього є сім категорій (перша – найвища, сьома – найнижча). Категорія потрібна для того, щоб визначити, який ранг присвоїти держслужбовцю. Кожній категорії відповідають три ранги. Всього є п'ятнадцять рангів (перший – найвищий, п'ятнадцятий – найнижчий). Коли людина приходить працювати на держслужбу, їй, як правило, присвоюють найнижчий із

трьох рангів, передбачений для її посади. Для присвоєння чергового рангу в межах цієї ж категорії держслужбовець повинен, частіше за все, успішно відпрацювати на своїй посаді два роки. Вищі ранги присвоюються при переході на посаду вищої категорії (інколи – при виході на пенсію). Утім, при переході на посаду нижчої категорії, ранг не понижається.

Переважає більшість посад у АП, ВР, Кабміні, міністерствах та відомствах – першої – п'ятої категорії. Наприклад, зазвичай, посада першого заступника міністра відноситься до першої категорії, заступника міністра – до другої, директора департаменту та його заступників – до третьої, решти очільників департаментів та їхніх заступників – до четвертої, спеціалістів – до п'ятої²¹. Посад першої – п'ятої категорії небагато (23%). Переважають посади шостої та сьомої категорії (77%), які, в основному, зустрічаються у територіальних органах міністерств та відомств, а також у державних місцевих адміністраціях.

Мал. 7. Розподіл посад усіх держслужбовців за категоріями у 2013 році.

Джерело: Національне агентство України з питань державної служби.

²⁰ Постанова КМУ від 20 травня 2009 р. № 482 «Деякі питання оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів, що фінансуються з бюджету».

²¹ Постанова КМУ від 14 серпня 2013 р. № 703 «Про віднесення деяких посад працівників органів державної влади, інших державних органів, установ до відповідних категорій посад державних службовців та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України».

Із присвоєнням наступного рангу зарплата держслужбовця зростає на 5–10 грн.

Зміст рангів у тому, щоб відзначати розвиток та кар'єрне зростання держслужбовців. Присвоєння чергового рангу мало б супроводжуватися і ростом зарплат. Утім, сьогодні ранг приносить держслужбовцям радше моральне задоволення, ніж матеріальну вигоду. Держслужбовець п'ятнадцятого рангу отримує доплату до свого посадового окладу в розмірі 45 грн на місяць. Із присвоєнням наступного рангу розмір доплати збільшується всього лише на 5–10 грн на місяць. Максимальний розмір доплати за ранг – 160 грн на місяць для держслужбовців першого рангу. Всі держслужбовці, незалежно від того, де вони працюють, винагороджуються за ранг однаково. Розмір доплат за ранги був встановлений у 2006 році і не переглядався з того часу (розмір мінімальної зарплати тоді складав 350 грн). А от, наприклад, в Російській Імперії (звідки, ймовірно, і пішли ранги), дослужившись до певного класу, чиновники отримували право на дворянство!

Таблиця 2. Розміри доплат до посадових окладів за ранги держслужбовців.

Категорія посад	Ранг	Розмір доплати, грн
1 категорія	1–3 ранг	160–145
2 категорія	3–5 ранг	145–130
3 категорія	5–7 ранг	130–110
4 категорія	7–9 ранг	110–90
5 категорія	9–11 ранг	90–70
6 категорія	11–13 ранг	70–55
7 категорія	13–15 ранг	55–45

Джерело: Постанова КМУ від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів».

В інших країнах саме категорії та ранги (або їхні альтернативи) використовуються для встановлення посадових окладів. Тобто, скажімо, всі держслужбовці 15

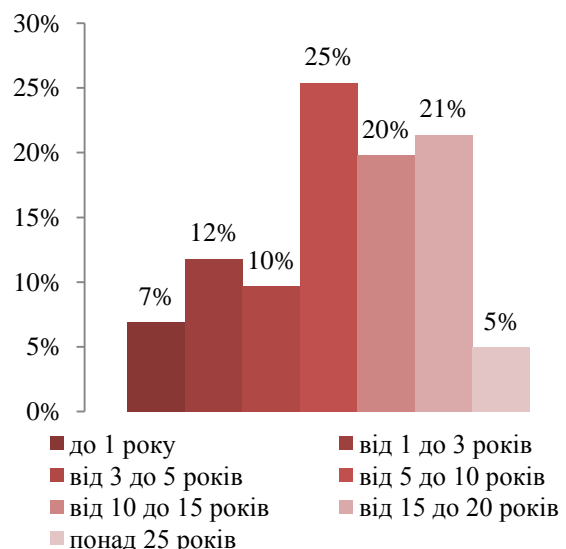
рангу мають один і той самий посадовий оклад тощо. В результаті, виходить дуже компактна та об'єктивна система оплати праці держслужбовців. Присвоєння категорій та рангів в Україні залишається ж не зовсім зрозумілим, адже від них, фактично, залежить тільки доплата за ранг, розмір якої є зовсім незначним.

Стаж

Тривалість перебування на держслужбі зараз важливіша за результативність роботи.

Навіть якщо держслужбовці не дуже швидко просуваються по кар'єрних сходах, їм все одно вигідно залишатися на держслужбі. Серед двох службовців, які працюють на однакових посадах і виконують однакові обов'язки, але мають різний стаж роботи, той, хто працює довше, отримує більше. Виходить так, що це таки стимулює держслужбовців лишатися: 71% усіх держслужбовців має стаж понад п'ять років. На жаль, такий підхід призводить до того, що тривалість перебування на держслужбі, а не результативність роботи, виходить на перший план.

Мал. 8. – Розподіл усіх держслужбовців за стажем у 2013 році.

Джерело: Національне агентство України з питань державної служби.

Усі держслужбовці, які пропрацювали більше трьох років, знову ж таки, незалежно від місця роботи, отримують надбавку за вислугу років. Розмір цієї надбавки встановлений у відсотках до посадового окладу з урахуванням доплати за ранг: від 10% для тих, у кого стаж понад три роки, до 40% для тих, хто пропрацював більше 25 років²². Не комфортно наймолодшим працівникам (таких у 2013 році було 19%): у них й оклади найменші, і на цю надбавку вони не мають права.

Таблиця 3. Розміри надбавок за вислугу років.

Стаж держслужби	Розмір надбавки, у відсотках до посадового окладу з урахуванням доплати за ранг
Понад 3 роки	10
Понад 5 років	15
Понад 10 років	20
Понад 15 років	25
Понад 20 років	30
Понад 25 років	40

Джерело: ЗУ від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про державну службу».

Надбавки та доплати

Доплата за ранг та надбавка за вислугу років – стандартні доповнення до посадового окладу. Проте ними перелік надбавок та доплат не обмежується. Взагалі вичерпний перелік доплат навряд чи існує в природі – умови встановлення та розміри надбавок та доплат розпорошені по численним підзаконним та відомчим актам. Ще одна особливість – поняття «надбавки та доплати» та «об’єктивність» несумісні. От, наприклад, як об’єктивно визначити, чи є чиясь робота «особливо важливою» чи ні? На жаль, вирішальним чинником часто стає особиста лояльність та інші подібні фактори.

Таблиця 4. Надбавки та доплати до окладів держслужбовців.

Надбавка/доплата	Максимальний розмір
За особливий характер роботи та інтенсивність праці (для керівних працівників) ²³	Міністру – 100% окладу, першому заступнику та заступникам міністра – 90% окладу тощо.
За високі досягнення у праці або за виконання особливо важливої роботи	50–100% відсотків окладу з урахуванням доплати за ранг та надбавки за вислугу років
За виконання обов’язків тимчасово відсутніх працівників (тимчасово призупинена ²⁴)	Колег – 50% окладу, керівників – різниця між окладом відсутнього керівника і окладом працівника, який виконує його обов’язки
За керівництво структурними підрозділами з великою чисельністю працівників	10–20% окладу
За знання та використання в роботі іноземної мови	10–25% окладу
За науковий ступінь кандидата або доктора наук з відповідної спеціальності	5–10% окладу
За почесне звання «заслужений»	5% окладу

Джерело: Постанова КМУ від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів».

Премії та матеріальна допомога

Держслужбовці частенько отримують премії. Умови та розміри преміювання працівників кожен орган визначає самостійно. Премію можна заробити, виконавши якесь спеціальне доручення. Також премії дають до державних свят (Новий рік (так би мовити, «тринадцята зарплата»), Восьме березня тощо) і професійних свят (День медичного працівника, День працівників освіти тощо). Нарешті, ще один привід для премії – ювілейна дата (50, 55, 60 років з дня народження). Премії виплачуються зі

²³ Постанова КМУ від 28 серпня 2001 р. № 1119 «Про внесення змін до постанови КМУ від 13 грудня 1999 р. № 2288».

²⁴ Постанова КМУ від 1 березня 2014 р. № 65 «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету».

²² ЗУ від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про державну службу».

спеціального фонду, розмір якого дорівнює не менше 10% посадових окладів. У цей фонд також надходять зекономлені на оплаті праці кошти – через це органам влади, в деякому сенсі, вигідно тримати вакансії вільними²⁵.

Також держслужбовці мають право два рази на рік отримати матеріальну допомогу у розмірі їхньої середньої зарплати. Допомога для оздоровлення (так би мовити, «чотирнадцята» зарплата) виплачується усім працівникам при наданні щорічної відпустки. А от допомогу для вирішення соціально-побутових питань, як правило, дають тільки в окремих випадках таких, як укладення шлюбу, народження дитини, смерть, тривала хвороба, тяжке матеріальне становище тощо.

Скільки ж отримують держслужбовці?

Як можна вже було здогадатися, система оплати праці держслужбовців в Україні ґрунтується на принципі «кожен держслужбовець – неповторний». Іншими словами, працівники, які виконують одну й ту саму роботу, отримують різні зарплати в залежності від своїх обставин.

Все-таки спробуємо приблизно розрахувати, наприклад, зарплату директора департаменту одного з міністерств (найвища посада, якщо не рахувати заступників міністрів та міністра). Посадовий оклад директора департаменту дорівнює максимум 3 321 грн. Він /вона матиме приблизно п'ятий ранг, що дає право на доплату за ранг у розмірі 130 грн. Уявімо, що він /вона працює на держслужбі 10 років (стати директором департаменту швидше – малоймовірно), що дає право на надбавку за вислугу років у розмірі 20% від посадового окладу з урахуванням доплати за ранг, тобто 690 грн. Роботу, яку виконує директор департаменту, точно можна віднести до «особливо важливої», за що

додамо 50% окладу з урахуванням доплати за ранг та надбавки за вислугу років, або 2 071 грн. Нарешті, видамо йому /їй премію також у розмірі 50%, тобто ще 2 071 грн. Таким чином, зарплата директора департаменту склала 8 283 грн до вирахування податків, або близько 6 487 грн «на руки». До речі, із зарплат держслужбовців утримується більше єдиного соціального внеску, ніж із зарплат інших працівників (6,1% проти 3,6%), що обумовлено вищими пенсіями у держслужбовців.

«Чиста» зарплата директора департаменту міністерства може бути 6,5 тис. грн, а головного спеціаліста облдержадміністрації – 1,4 тис. грн.

Не всім пощастило бути директорами департаментів. Можемо так само приблизно розрахувати, наприклад, зарплату головного спеціаліста облдержадміністрації (дуже поширена посада). Посадовий оклад буде максимум 1 050 грн. Оскільки це менше за поточну мінімальну зарплату, то для розрахунку беремо саме її, тобто 1 218 грн. Припустімо, він/вона має одинадцятий ранг (70 грн доплати за ранг) та чотири роки стажу (10% надбавки за вислугу років, або 129 грн). Інші надбавки та доплати спеціалістам, а тим паче, не у ключових органах влади, дістаються рідко. Видамо йому /їй премію в розмірі, скажімо, 30%, або 425 грн. Виходить, що зарплата головного спеціаліста облдержадміністрації становить 1 842 грн до вирахування податків, або близько 1 443 грн «на руки» (і це з урахуванням премії).

Пільги

Про пільги держслужбовців ходять легенди, багато з яких, проте, лишилися з радянських часів і вже давно неактуальні. Теоретично держслужбовці мають право на подовжену відпустку, безоплатне медичне обслуговування, житло з державного

²⁵ Постанова КМУ від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів».

фонду, безвідсотковий житловий кредит та підвищену пенсію²⁶.

Держслужбовці щорічно мають тридцять днів відпустки в той час, як більшість українців – двадцять чотири дні. Нагадаємо, що держслужбовці, коли ідуть у відпустку, отримують допомогу на оздоровлення. Держслужбовці, які мають стаж понад десять років, отримують п'ять додаткових днів. Починаючи з одинадцятого року, кожен наступний рік дає право на ще два дні. Проте розмір додаткової відпустки не може перевищувати п'ятнадцять днів.

Привілейоване медичне обслуговування та безкоштовне житло дістаються лише обраним держслужбовцям.

Держслужбовці та їхні рідні користуються безоплатним медичним обслуговуванням – і під час роботи, і після виходу на пенсію. Утім, переважна більшість держслужбовців закріплена за звичайнісінькими державними поліклініками, послугами яких користуються решта громадян. До привілейованого медичного обслуговування мають доступ тільки нинішні та колишні високопосадовці.

Держава мала б забезпечувати держслужбовців, які потребують поліпшення житлових умов, безкоштовним житлом або один раз протягом перебування на держслужбі надавати їм безвідсотковий кредит для будівництва чи придбання житла на строк до двадцяти років²⁷. Враховуючи, що середня ціна квадратного метра в м. Київ становить від 10 тис. грн, а відсоткова ставка за іпотечними кредитами в гривні до кризи – від 18% річних, це мало б бути гарним доповненням до зарплати. Справа тільки в тому, що на практиці ці блага отримати дуже й дуже важко, і,

врешті-решт, дістаються вони лише обраним держслужбовцям.

Пенсія держслужбовців становить 70% від їхньої зарплати.

От із пенсіями держслужбовцям дійсно пощастило, якщо порівнювати з рештою українців. Якщо середній розмір пенсії в Україні в 2013 році був 1 526 грн²⁸, то середній розмір пенсії держслужбовців – 3 120 грн, тобто вдвічі більший²⁹. Щоб заробити пенсію держслужбовця, треба відпрацювати на держслужбі щонайменше десять років. Пенсія призначається у розмірі 70% від останньої зарплати, з урахуванням майже всіх додаткових виплат. Щоправда, до березня цього року³⁰ відсоток дорівнював 80, а при виході на пенсію ще й давали десять місячних окладів – Яценюк все це в держслужбовців забрав з метою економії коштів. А ще раніше пенсія могла сягнути аж 90% в залежності від стажу!

І знову про ефективність...

Десятки підзаконних та відомчих актів... Система оплати праці, що складається з тисяч окремих посадових окладів... Десятки доплат, надбавок та інших додаткових виплат... Як така держслужба може бути відкритою, економною та продуктивною? Питання риторичне. Засади функціонування вітчизняної держслужби сьогодні абсолютно не відповідають потребам нашої країни і мають бути якнайшвидше реформовані. Умови праці держслужбовців мають стати прозорими та зрозумілими для всіх: для претендентів на посади держслужбовців (щоб потім не розчаровуватися і не виправдовувати корупцію низькими зарплатами), для самих держслужбовців (щоб не залежати від свавілля начальників), для громадян (щоб контролювати).

²⁶ ЗУ від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про державну службу».

²⁷ Постанова КМУ від 18 лютого 2004 р. № 182 «Про затвердження Порядку надання державним службовцям, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов, безвідсоткового кредиту для житлового будівництва або придбання квартир чи індивідуальних житлових будинків».

²⁸ Пенсійний фонд України.

²⁹ Національне агентство України з питань державної служби.

³⁰ ЗУ від 27 березня 2014 р. № 1166-VII «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні».

Звичайно, те, про що розказано в цьому звіті, – лише окремі аспекти життя держслужбовців. Багато нюансів є настільки важливими і проблематичними, що мають розглядатися окремо: неетична і навіть злочинна поведінка окремих держслужбовців; надмірна політизація; байдужість та неспроможність досягати

поставлених цілей; ігнорування науково-технічного прогресу і багато інших. Утім, удосконалення механізмів, окреслених у цьому матеріалі, – це такий собі базовий крок, який має закласти підґрунтя для подальшого реформування держслужби в Україні.

CASE УКРАЇНА
вул. Полтавська 10,
офіс 34
Київ, 01135

Тел.: +38 044 227-53-17
Факс: +38 044 483-52-00

Керівник проекту:
Дмитро Боярчук
boyarchuk@case-ukraine.kiev.ua

Проект виконується за підтримки
Інституту відкритого суспільства та
Європейського Союзу

Публікація підготовлена за підтримки Європейського Союзу в рамках проекту «Ціна держави», що реалізується спільно Фондом Східна Європа та CASE Україна. Зміст публікації є винятковою відповідальністю CASE Україна та не може розглядатись як такий, що відображає погляди Європейського Союзу.